

studijní zájem. Mnohé chyby, nepřesnosti a špatné formulace lze přičíst na vrub použité literatury, kterou měl autor kvůli svému jazykovému vybavení k dispozici. Přesto Atwoodova snaha inovovat starší a vlastně již klasické bádání zohledněním novějších prací, a nedopustit se tak omylů zásadních stojí za ocenění. Místy kniha sice sklouzává k idealizaci učení staré Jednoty, s ohledem na kontext jejího vzniku pochopitelnou, přesto nezjednodušuje a čtenář se nesetká se skokovou a bohužel často tradiční interpretací v duchu ideového řetězce, spojeného se jmény Husa, Chelčického, Blahoslava a Komenského.

Českému čtenáři, seznámenému alespoň s Říčanovou prací, Atwoodova kniha mnoho nových informací nepřinese. Jistě ho zaujme přístup autora, který důležité mezníky bratrské teologie aktualizoval a volbou „věcí podstatných, služebných a případných“ v celkovém přehledu učení Jednoty dal najevo vlastní teologickou orientaci. Může ho také fascinovat odvaha, se kterou autor podal syntézu bratrské teologie v čase, kdy domácí bádání, o[c]hromené nezpracovaným množstvím hlavně českých, latinských a německých pramenů, uhýbá před stejným úkolem již téměř dvě staletí, a omezuje se tak stále znovu na dílčí sondy. A konečně nalezne jisté potěšení při představě, že americké bádání Moravských bratří znovu upozorňuje na své kořeny, k nimž se hlásí a kterými je fascinováno. Hledá-li český čtenář, ať již teolog či historik, více, bude pravděpodobně zklamán. Kniha není primárně určena českému publiku, její roli a budoucí význam lze pochopit jedině v kontextu americké církve Moravských bratří, kteří se ke staré Jednotě dodnes hlásí a její dědictví se snaží zpřítomňovat.

OTA HALAMA

DĚJINY UMĚNÍ

Mario FEUERBACH,
*Das Zisterzienserkloster Ossegg.
Baugeschichte und Baugestalt von der
Gründung 1196 bis in das Jahr 1691,*
Bernardus-Verlag, Aachen 2009

326 s., ISBN 978-3-8107-9306-5

Publikace Maria Feuerbacha, mapující architekturu a sochařství kláštera Osek do začátku rozsáhlé barokizace objektu na konci 17. století, je přepracovanou verzí disertace obhájené roku 2008 v Heidelbergu. Práce je rozdělena do osmi tematických oddílů. Úvodní část přináší zejména stručné vylíčení dějin kláštera i stavu bádání a obeznámení s použitými písemnými i vizuálními prameny. Mezi nimi dominuje deník oseckého opata Scipia, vedený v letech 1650–1680, a čtyři veduty z roku 1691 zobrazující klášterní areál ještě před jeho barokními úpravami. Na začátku kapitoly věnované dějinám kláštera se Feuerbach zabývá, vzhledem k tématu snad až příliš zešířena, problematikou německého osídlení v dané oblasti. Následně pak rozebírá okolnosti založení oseckého opatství včetně počátečního působení cisterciáků v Mašřově. Za čistě doplňkové lze považovat texty k topografii, ke jménu „Osek/Ossegg“ či k místnímu „tisíciletému dubu“.

Již od svého založení roku 1196 až do roku 1340 se oseckí cisterciáci těšili podpoře knížat, králů, biskupů i papeže a během prvních desetiletí svého působení i vytvořili bohatou hospodářskou strukturu. Feuerbach připomíná významnou etapu kolem roku 1330, znamenající rovněž ukončení IV. středověké fáze klášterní výstavby. Poté následovalo období stagnace trvající prakticky do husitských nepokojů, během nichž došlo k vydrancování kláštera. Autor dochází k závěru, že k útoku husitů na klášter došlo jak roku 1421, tak i roku 1429. Bohužel ani jemu se nepodařilo zjistit, do jaké míry byl klášterní komplex poškozen. Fáze nového rozkvětu nastala zřejmě ke konci 15. století, kdy začíná Feuerbachem na několika místech vcelku přesvědčivě doložená V. stavební fáze, zahrnující vedle různých přestavěb i vybudování kaple Panny Marie v kapitulní síni. Autor se samozřejmě věnuje i novodobým dějinám kláštera, především rozpadu klášterní komunity včetně velkého požáru kostela (1580–1650), opětovné výstavbě za opata Scipia (1650–1691) a konečně barokní přestavbě za opata Littweriga a jeho nástupců (1691–1756).

Pro zájemce o středověkou architekturu je stěžejní třetí oddíl knihy, kde Feuerbach analyzuje jednotlivé klášterní stavby vzniklé před rokem 1691, případně se pokouší rekonstruovat jejich středověkou podobu pod příkrovem pozdějších stavebních úprav, což je případ především zcela barokizovaného kostela. Naopak v čistě románské podobě (datováno kolem roku 1210) se dochoval portál mezi křížovou chodbou a jižním ramenem příčné chrámové lodi. Autor využil ve snaze o vykreslení původní kostelní architektury jak veduty ze 17. století, tak rozbor použité technologie zdění i kamenických značek, nechýbí ani komparace s ostatními cisterciáckými stavbami. Po dokončení kostela probíhaly práce na východním rameni klausury. Jeho prostorové uspořádání nevykazuje žádné abnormality, ale jako celek se zdá být dispozičně posunutý, což Feuerbach vcelku logicky popírá s tím, že se jedná pouze o reakci na půdorysně atypicky umístěný románský portál. Tímto řešením vznikl úzký meziprostor oddělující kostel a klášterní ambit, který autor interpretuje jako možný přístup laických bratrů do kostela.

Přínosem k dosavadnímu bádání je Feuerbachův průzkum tří prostor – tzv. spodní, horní a zadní sakristie. Právě posledně jmenovaná místnost sloužila tomuto účelu i během středověku, zatímco spodní sakristie plnila tou dobou funkci kaple. K původnímu využití tzv. horní sakristie se nepodařilo určit nic bližšího. Známé kapitulní síni, datované 1230–1235, je věnován s ohledem na starší rozsáhlou literaturu stručný, ale plně dostačující shrnující text. Nové poznatky přináší pak stať k podobě a funkcím fraterie, využívající výsledky prohlídky in situ i závěrů stavebního průzkumu Institutu pro evropské dějiny umění v Heidelbergu (Institut für Europäische Kunstgeschichte).

V rámci kapitoly ke gotické křížové chodbě je třeba ocenit především fotodokumentaci svorníků a všech oken do rajského dvora. Na prostoru, respektive přestavbě dormitáře se Feuerbach pokusil dokumentovat již připomínanou V. stavební fázi. Mezi cenné části knihy patří i oddíl zabývající se kamenickými značkami, z nichž byla doposud zveřejněna pouze část těch z kapitulní síně. Přestože obsažený katalog zahrnuje celkem 207 položek, autor sám konstatuje, že nelze počítat s jeho komplexností, neboť většina značek zůstává skrytá pod pozdějšími omítkami, a tím se snižuje i výpovědní hodnota místních kamenických značek jako celku. Z neznámého důvodu zůstala bohužel neprozkoumána klenební žebra a horní třetina oken v křížové chodbě.

Pátý oddíl ve stručnosti připomíná dochované středověké sochařské památky. Vedle známého čtecího pultu v kapitulní síni jsou to pískovcový reliéf s beránkem a socha Panny Marie s dítětem. Na základě formální analýzy se Feuerbach domnívá, že autorem čtecího pultu byl mistr zpracovávající také kamenické články v jižní arkádě kapitulní síně. Za památky středověkého sochařství lze považovat i čtyři náhrobní desky, které kniha pojednává v rámci předposledního oddílu určitého memorii. Řeší zde především problematiku funkce oseekého kláštera jako pohřebiště zakladatelského rodu a místo pohřbů opatů i běžných mnichů. Je třeba podotknout, že i když autor dochází k logickým závěrům a své poznatky koriguje na základě znalostí cisterciáckých řádových předpisů, část jeho úvah působí poněkud rozpačitě. Za poslední oddíl knihy zabývající se novověkou klášterní architekturou je zařazen exkurz snad až příliš stručně připomínající filiační linii oseekého kláštera a dvě velké stavby 12. a 13. století v jeho blízkosti – benediktinské opatství v Teplíciích a zříceninu hradu Riesenburg.

Vhodným obohacením svazku je dvojjazyčný seznam v textu uváděných českých lokalit, seznam oseekých opatů a texty nejpoužívanějších pramenů. Publikace je doplněna dostatečným množstvím obrazového materiálu přímo v textu i dalšími barevnými přílohami, je jen škoda, že u příležitosti tohoto monografického zpracování oseekého kláštera nevznikl jeho aktualizovaný půdorys (autor použil půdorys J. Kuthana z roku 1982 doplněný o vlastní značení stavebních fází). Způsobem členění kapitol a značnou strohostí se kniha bohužel neoprosila od charakteru disertační práce, nelze však pochybovat o tom, že odborná veřejnost ocení jak nové poznatky, tak i ucelenost a přehlednost celkového zpracování.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Tomáš KNOFLÍČEK, *Nástěnná malba za vlády Lucemburků na Moravě*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2009

240 s., ISBN 978-80-244-2004-2

Zvýšený zájem o nástěnné malířství středověkého původu, nové objevy maleb a s nimi nové pohledy na chronologii, ikonografii i formální hlediska se odrážejí rovněž v rostoucí produkci studií a monografií. Tomáš Knoflíček, jenž dnes působí na ostravské univerzitě, se knihou